

אהוד ברק: "סוריה אינה בשלה לשלום"

יעקב מירון

על מה נסמכות הצהרות ישראל ביחס לסוריה?

י"ס
וריה אינה בשלה לשלום", אמר ראש ממשלת ישראל, אהוד ברק, בעקבות הפגישה המאכזבת בין נשיא ארה"ב, ביל קלינטון, לבין נשיא סוריה חאפז אל-אסאד המנוח, שנערכה בזינבה ב-26.3.2000.

קביעה ברורה זו מעוררת שאלות ותמיהות אחדות:

מה הניע את שר החוץ שמעון פרס להצהיר ב-14.7.1994 שישאל מכירה בריבונות הסורית על רמת-הגולן – דברים שתוקנו מאוחר יותר על-ידי יצחק רבין המנוח:¹ "רבין... סיג אתמול את ממשלתו מהחלטת ממשלה מ-1967 שהכירה בריבונות הסורית על השטח... משנשאל על דברי פרס בשבוע שעבר, לפיהם ישראל הכירה בריבונות הסורית 'פעם אחרי פעם' אמר רבין: 'פרס דיבר על ממשלות. היו ממשלות שהכירו בריבונות. במה שנוגע לממשלה זו, אין שום החלטת ממשלה המכירה בריבונות סורית'. למעשה, ההתייחסות ל"ממשלות" בלשון רבים כוונתה לממשלות זרות. ממשלת ישראל אימצה הכרה כזו רק פעם אחת, ב-19.6.1967,² ואפילו הכרה בודדת זו בוטלה ב-30.10.1967, לאחר שסוריה דחתה את הצעת השלום של ישראל.

פרופ' יעקב מירון שימש כיועץ למשפט ארצות ערב במשרד המשפטים בירושלים, נטל חלק בכריתת חוזה השלום עם מצרים, שכנע את ארה"ב לוותר על טענתה שההתנחלויות הן "בלתי-חוקיות" ועוד. לימד משפט מוסלמי ומשפט ארצות ערב בפקולטות למשפטים בירושלים, בת"א ובמכללה בראשלי"צ. ב-1994 נבחר כחבר באגודה למשפט משווה בפאריס. ספרו האחרון **הדין המוסלמי בראייה השוואתית** פורסם בהוצאת מגנס, ירושלים, 2001. זהו מאמרו הראשון בתנ"כ.

- מדוע הצהיר האלוף אורי שגיא, מיד לאחר מינויו (על-ידי ברק) לעמוד בראש צוות המו"מ עם הסורים, שישאל תשיב לסוריה "כל גרגיר חול" ששייך לרמת-הגולן? אפילו דניס רוס הסתייג מהצהרה זו, ואמר כי אורי שגיא הרחיק לכת אף מעבר לפיקדון שהפקיד ראש הממשלה יצחק רבין ב"כיסים" של האמריקאים.³
- ומדוע הכריז אריאל שרון ב-1 בינואר 2004 כי שלום עם סוריה פירושו ירידה מן הגולן?
- מהו שורש הווייתורים מרחיקי הלכת הללו עוד בטרם החל המו"מ וכאשר "סוריה אינה בשלה לשלום"?
- לישראל יש שירות מודיעין מהטובים בעולם. לכן מתבקשת השאלה – היכן כל המומחים המופיעים בתקשורת, ואלה שאינם מופיעים בה, כאשר נעשות הצהרות כה קלות-דעת?

התנגדות סוריה לגבול הבינלאומי

מעשה היה מישהו במינהל הישראלי שהסב את תשומת לבו של שר החוץ שמעון פרס, במכתב אליו מיום 18.7.1994, לגבי חוסר שיקול הדעת שבהצהרתו, כשהוא מסתמך על מכתב שר החוץ הסורי אל ראש הנציגות הבריטית בדמשק מיום 12.11.1946.⁴ במכתב זה כפרה סוריה בתוקפו של קו הגבול מיום 7.3.1923 בין סוריה לפלסטינה, מה שקרוי "הגבול הבינלאומי". לטענת סוריה, צרפת, שהיתה בעלת המנדט בסוריה, חרגה מסמכותה כשוויתרה על שטחים לטובת פלסטינה-א"י, וסוריה תבעה לעצמה חלק נכבד מהגליל. יודגש שתביעה זו הוצגה כשנה וחצי לפני הקמת מדינת ישראל; כך שגם אם נתעלם מחמישים שנה ויותר של שפיכות-דמים ואיבה בין סוריה לבין ישראל, סוריה חושבת עצמה לזכאית לשטחים שהם ממערב לגבול.

¹ ג'רוסלם פוסט, 20.7.1994.

² Dennis Ross, *The Missing Peace, The Inside Story of the Fight for Middle East Peace*, New York: Farrar Staus and Giroux, 2004, pp. 22-23.

³ Dennis Ross, p.531.

⁴ Patricia Toye, *Palestine 1947, Ar-Boundaries 1833* chive Editions 1989, in the Chapter on Palestine-Syria 1920-1947.

⁵ "According to Henri Vugier, the representative to the talks of UN mediator, Ralph Bunche, the Syrians sought 'Jewish withdrawal from western Galilee'". Arye Shalev, *Israel and Syria: Peace and Security on the Golan*, Tel-Aviv University, Jaffee Center for Strategic Studies, 1994, p. 29.

⁶ N. Bar-Yaacov, *The Israel-Syrian Armistice*, Jerusalem, 1969, p. 47.

⁷ S/PV 541, 17 April 1951. Bar-Yaacov op. cit. p. 83.

⁸ S.J/3343 Add I p. 13.

⁹ Y. Meron, "The Golan Heights 1948-1967" in M. Shamgar (ed), *Military Government in the Territories Administered by Israel 1967-1980*, The Legal Aspects, Jerusalem 1982. pp. 85-108, 96-97, 99.

¹⁰ ההדגשה אינה במקור.

¹¹ Y. Meron, "Legal Aspects of the Egyptian-Israeli Peace Treaty," in Colin Legum et al (eds.) *Middle East Contemporary Survey*, Vol. III 1978-1979, New York and London, Holms & Meier Publishers Inc., 1980, pp.116-148.

¹² דברי ואליד מועלם נמסר רב לכתב-העת *Middle East Insight* (שודורו בגל השני של "קול ישראל" ב-19.9.1999).

¹³ בריאיון לרזי ברקאי בגלי צה"ל, כפי שנמסר בהארץ מיום 9.7.2004.

¹⁴ Weidenfeld & Nicolson, London 1999, p. 207.

¹⁵ Dennis Ross, p. 524.

¹⁶ Dennis Ross, p. 227.

¹⁷ Dennis Ross, pp. 577, 556-557, 559, 564-567.

¹⁸ Dennis Ross, pp. 22-23.

¹⁹ ע"פ 126/51 מחמוד אל-טוראני נגד היועץ הממשלה פד"י כרך ו' (תשי"ב - תשי"ג) 1952 עמ' 1145.

עמדה סורית זו לא חלפה עם השנים, אלא מצאה לה ביטוי בהזדמנויות שונות. בתחילת המו"מ לשביתת נשק ב-1949 דרשה סוריה, כאמצעי לבניית אמון בין הצדדים, שישראל תוותר על... חיפה.⁵ במהלך אותו מו"מ הצהיר טראזי, נציג סוריה, כי "אין גבול בינלאומי בין ישראל וסוריה. היה גבול פוליטי בין סוריה ופלסטינה. עלינו לחתום על הסכם שביתת נשק לא על בסיס הגבול הפוליטי, אלא על בסיס קו שביתת הנשק".⁶ במועצת הביטחון קבע שגריר סוריה פארס ביי אל-ח'ורי כי: "ישראל איננה זכאית לתבוע זכות כלשהי של ריבונות על השטח המפורז",⁷ ובכוונת סוריה, לכשייחתם הסכם שלום סופי, לעמוד על כך שהשטח הזה ישוב לידיה. רעיון זה הובע מחדש על-ידי שר החוץ הסורי בהערותיו על דו"ח מיום 6.1.1955 של ראש ארגון האו"ם לפיקוח על שביתת הנשק.⁸

להתבטאויות אלה הוסיפה סוריה שורה של פעולות מדינה מעבר לקו שביתת הנשק והגבול מ-1923 – קרוב לוודאי כדי להגיע בכך לשלטון אפקטיבי על השטח.⁹ סוריה גיבשה את השקפותיה הפוליטיות ביחס לשטח השייך לה בצורה משפטית בסעיף 1 לחוקת סוריה מיום 13 במאוס 1973, הקובע: "הרפובליקה הערבית הסורית היא מדינה דמוקרטית, עממית, סוציאליסטית וריבונית. שום חלק מהטריטוריה שלה אינו ניתן לויתור". היא חברה באיחוד הרפובליקות הערביות".

בניגוד למצרים, ספק רב אם סוריה תוכל למצוא דרך לאשרור הסכם שלום עתידי עם ישראל. חוקת מצרים לא מכירה בשום הסכם סלאם; הסכם השלום היחיד המוכר הוא הסכם סולח. מסיבה זו אישרה מצרים את הסכם ה-סלאם שלה עם ישראל באמצעות משאל-עם, ולא בדרך הפרוצדורלית הקבועה בחוקה.¹¹ ספק רב אם סוריה תוכל לנהוג כן. משאל-עם ביחס לשלום עם ישראל, הכרוך בויתור על טריטוריה הנחשבת סורית בעיני סוריה, עלול להיות בעייתי שם לא רק בגלל סעיף 1 לחוקת סוריה, אלא גם בגלל סעיפים 98, 99 ו-127(7) לאותה חוקה, האומרים כי אישור קבינת השרים הוא הכרח בהסכמים בינלאומיים, אך לנשיא זכות וטו.

תאריך ניסוחו של סעיף 1 לחוקת סוריה מרמז לכך שרמת-הגולן, שאבדה לסוריה במלחמת ששת הימים, היא שעמדה לנגד עיני המחוקק. אולם, כפי שהבהיר ב-19.9.1999 ואליד מועלם, שגריר סוריה (לשעבר) בארה"ב, הרי שסוריה מעולם לא הכירה בגבול מ-1923 ותעמוד על הקו מיום 4.6.1967.¹² את הטענה כי בשיחות שפרדסטאון בדצמבר 1999 "החמיץ אהוד ברק את השלום עם סוריה" משום שהסורים כביכול הסכימו אז "לחתום על הסכם שלום היסטורי תמורת נסיגה מהגולן על בסיס קווי 67", דוחה אהוד ברק בפסקנות.¹³ לאמיתו של דבר הצעת הסורים כללה גם דרישה מישראל לוותר "על כמה עשרות מטרים סביב הכינרת". מכאן שאם היה חידוש סמנטי בהתייחסות לקווי 67, שנטרל לחלוטין על-ידי ההתקפות על אותם "עשרות מטרים" על שפת הכינרת – קו אופייני מאוד להסכם הגבול מ-7.3.1923 שבו כופרת סוריה בעקביות רבה. ראוי אפוא לפקפק אם בכלל היתה הצעה סורית כזו. בנוסף, קל לתת אמון בדחייה הפסקנית של אהוד ברק כי "סוריה אינה בשלה לשלום" וכי היא ממשיכה לדבוק ברעיון המסורתי של "סוריה הגדולה". סוריה שומרת אפוא אמונים לעמדתה כפי שנוסחה

על-ידי שר החוץ שלה בפנייתו אל ראש הנציגות הבריטית בדמשק ב-12.11.1946. המכתב נותן ביטוי לרעיון סוריה הגדולה, שהיה ישים הן ביחס לישראל, והן ביחס לבנון, ירדן ואפילו עיראק. מה היו, אפוא, השיקולים והסימוכין שעמדו מאחורי אמונתם של מנהיגים בישראל ובארצות אחרות, לפיה קבעו כי סוריה תיטוש עיקרון זה?

שר החוץ שמעון פרס הוא מדינאי ותיק ובעל ניסיון רב. כיצד הגיע הוא לרעיון ש"פעם אחרי פעם" הכירה ישראל בריבונות סוריה על רמת-הגולן? אכן, הרעיון לא נבע ממנו. יוסי ביילין, בספרו *Touching Peace*;¹⁴ מ-1999, אומר שהוא היה זה שהציע לשמעון פרס ויצחק רבין כי יצהירו שאותה החלטת ממשלה בודדת מיום 19.6.1967 בדבר הסכמה לנסיגה, אשר בוטלה לאחר מכן, עדיין שרירה. את מלוא ההערכה והכבוד כלפי יוסי ביילין ויוזמותיו הבינלאומיות הביע ראש הממשלה יצחק רבין בהסתירו מפניו את העובדה שכבר באמצע יולי 1994 שמעון האמריקאים מישראל על נכונותה של ישראל לסגת לא רק מרמת-הגולן, אלא גם מעוד 66 קילומטרים מרובעים משטח ארץ ישראל, בין הגבול מ-1923 לבין "קו" ה-4 ביוני 1967 שנתבע על-ידי הסורים מקדמת דנא. מאוחר יותר ניחם יצחק רבין עצמו על נכונות זו, וגם עו"ד יואל זינגר ראה בנכונות זו "שגיאה גסה".¹⁵

לאחר כניסתו לתפקיד ראש הממשלה, נודע לשמעון פרס על התחייבות רבין, ואז שאל, בצדק רב, "מדוע [אסאד] מקבל יותר מאשר הגבול הבינלאומי [מ-1923]? מה עשה כדי להיות ראוי לזאת?"¹⁶ ובכל זאת, הדבר לא מנע מפרס לקבל את עמדות רבין המנוח שקיבלו מאוחר יותר גם בנימין נתניהו וגם ברק – למרות התנגדותו והיסוסיו בתחילה.¹⁷

הבסיס המשפטי

בסיס המשפטי להבעת נכונות לנסיגה עד "קו" ה-4 ביוני נוגד לפחות שני דברי חקיקה של מדינת ישראל: חוק רמת-הגולן התשמ"ב-1981 וסעיף 11ב' לפקודת סדרי השלטון והמשפט תשי"ח-1948 או פקודת שטח השיפוט והסמכויות תשי"ח-1948, שמכוחם נקבעו גבולות המדינה לפני חוק רמת-הגולן. אין ספק שאם תגיע מדינת ישראל ביום מן הימים לחוזה שלום עם סוריה על בסיס "קו" ה-4 ביוני 1967 היא תזדקק לתיקוני חקיקה, ולא ברור אם משאל-העם שהבטיח רבין במקרה כזה דיו לבצע תיקונים אלה. "קו" ה-4 ביוני עומד בסתירה להצעת השלום לסוריה מיום 19.6.1967,¹⁸ משום שזו התבססה על "הגבול הבינלאומי" משנת 1923 ועל סירוב החלטי מצד ישראל לשוב למצב הגיאופוליטי ששרר ערב מלחמת ששת הימים. ובנוסף, הצעה זו בוטלה באופן רשמי ב-30.10.1967, לאחר שסוריה דחתה את ההצעה. כן דומה כי ירד לטמיון פסק-דינו של השופט ויתקון ב-ע"פ 126/51 מחמוד אלטוראני נגד היועץ המשפטי לממשלה,¹⁹ בו נקבע כי "אזור מפורז מהווה חלק משטח מדינת ישראל". הלכה זו שימשה נר לרגלי מדינת ישראל גם ביחס לאזורים מפורזים אחרים. יתרה מזו "קו" ה-4 ביוני אינו עונה על דרישות החלטת מועצת הביטחון 242, שכן זו קובעת כי נסיגה תהיה לגבולות "בטוחים ומוכרים". "קו" ה-4 ביוני אינו לא

גבול, לא "בטוח" ובעיקר לא "מוכר". הסורים עצמם אומרים ש"קו" זה איננו מופיע במפות. לא זו אף זו: כל הוויתורים הללו מצד ישראל הם מפוקפקים לא רק משום שהמו"מ עם סוריה לא הסתיים בחוזה כתוב וחתום, אלא גם משום שהוויתורים הללו, כמו גם המו"מ כולו, התנהלו בחשאי וללא שום הסמכה כדין מצד ממשלת ישראל ומצד הכנסת. נגד כריתת הסכמים בינלאומיים בחשאי יצא בזמנו נשיא ארה"ב וילסון, כאשר הביע את התנגדותו להסכמים שנערכו בין מעצמות הברית בסודיות בזמן מלחמת העולם הראשונה, לרבות, למשל, הסכם סייקס-פיקו משנת 1916, ותבע שקיפות בכריתת הסכמים בינלאומיים. בהשראתו של הנשיא וילסון נתקבל סעיף 18 באמנת ורסאי מיום 28.6.1919, שאושרה ביום 10.1.1920, הקובעת כי "כל אמנה או התחייבות בינלאומית שיתקבל מעתה ואילך על-ידי חברי הברית הלאומיים – יירשמו מיד במזכירות ויפורסמו על ידי בהקדם האפשרי". הוראה דומה מצויה בסעיף 102 לאמנת האו"ם ובסעיף 80 לאמנת האמנות משנת 1964.

התעלמות ואטימות

השאלה מתבקשת גם ביחס ליוסי ביילין: כיצד הגיע הוא לרעיון שעל-ידי הכרה בריבונות סורית על רמת-הגולן ניתן יהיה להניע את סוריה לוותר על רעיון "סוריה הגדולה" שלה ולכוון שלום עם ישראל? הרי בדיקה קפדנית של ההתבטאויות הסוריות במהלך השנים ודאי אינה מובילה אותו לרעיון הזה. יתרה מזו, בהצעתו לרבין ולפרס נעלם מעיני ביילין מכתבו של נשיא ארה"ב ג'ורג' פורד מיום 1.9.1975 שהופנה לרה"מ יצחק רבין, בו נאמר כי ארה"ב "תעניק משקל רב לעמדת ישראל, לפיה כל הסכם שלום עם סוריה חייב להתבסס על הישגות ישראל על רמת-הגולן".²⁰

עסקנים המקצועיים לתפקיד ממלכתי המצריך ידע ומהימנות מקצועיים שאינם בידם, מפגינים על-פי רוב ביטחון עצמי מופרז האופייני לטירונים, ומסבים לציבור ולמדינה נזקים כבדים. יצחק רבין לא היה עסקן ובוודאי לא טירון. אדרבא, בקדנציה הראשונה שלו כראש ממשלה הוא זה אשר השיג מנשיא ארה"ב ג'ורג' פורד את המכתב בעניין אי-הירידה מרמת-הגולן. והנה, למרות הרקע הענייני והניסיון הרב, בהגיעו למו"מ עם סוריה, לא זכה מכתב הנשיא ג'ורג' פורד לשום אזכור, אפילו לא בשיחות עם האמריקאים. ניתן לתרץ תופעה זו בטענה שמכתב פורד מצא ביטוי בעמדת ישראל על מילוי צרכיה, שנלוותה למתן התחייבותה לסגת ל"קו" ה-4 ביוני. דא עקא, בדיקה מדוקדקת של ה"צרכים" (Needs) הספציפיים שעליהם עמדה ישראל בפני הסורים, מעלה כי היישובים הישראליים ברמת-הגולן מעולם לא נזכרו בשיחות עם האמריקאים, ולו במילה אחת. צורכי ישראל הוגדרו כ"רצועה צרה" (narrow strip) בפניה הצפון-מזרחית של הכינרת, ורצועה צרה לאורך הירדן מצפון לכינרת (וכן גם נוכחות ישראלית באחת מתחנות ההתראה שעל החרמון).²¹ הרצועה הצרה שמצפון לכינרת צמחה ל"כמה מאות מטרים",²² אחר כך ל-600 מטר מצפון לכינרת ולבסוף, אצל אהוד ברק, ל-500 מטר.²³ דרש להגדיר בהחלטות את צורכי ישראל, ואת אורך ורוחב

הרצועה. הגנרל הסורי אבראהים עומר הסכים להזיז את הגבול "עד 50 מטר" מזרחה. מהו שהביא להתעלמות המוחלטת מצד ישראל מהיישובים הישראליים ברמת-הגולן? בדרום-רמת-הגולן, שם מרוכזים היישובים הישראליים, אין לא איום דמוגרפי ולא טילי קסאם. היישובים נמצאים במקומם זה כשלושים שנה ויותר, תקופה ארוכה יותר משמונה-עשרה השנים שבהן ישבו הסורים, לטענתם, באותם 66 קמ"ר של שטח ארץ-ישראל הנתבעים על-ידם. מדוע, אם כן, התייחסה ישראל אל יישובים אלה מלכתחילה כאל בניס חורגים שנגזר גורלם להיעקר מבתיהם ושאין להם שום עתיד? הנשיא חאפז אסאד שאל בראשית המו"מ את האמריקאים אם יש לישראל תביעות טריטוריאליות כלפי סוריה,²⁴ ושר החוץ הסורי שרע שב והתעניין בדיוק בשאלה זו אצל מזכיר המדינה וורן כריסטופר. האמריקאים שאלו את שגריר ישראל בארה"ב, פרופ' אימאר רבינוביץ, ונענו בשלילה: אין לישראל תביעות טריטוריאליות כלפי סוריה.²⁵

שווחתי עם ידיד ערבי על המיומנות שבה מכלכלת ישראל את צעדיה במו"מ עם סוריה. הוא גיחך וענה: "אפילו כשקונים ירקות בשוק, אין נותנים למוכר את מלוא המחיר שהוא מבקש בהתחלה..." מדינת ישראל חיה במזרח התיכון. אין היא יכולה להתעלם מהמנטליות השוררת בה. ואכן, במהלך המו"מ עם הסורים דיבר "פתאום" נציגם אדואי על גבול העובר 200 מטר בתוך הכינרת...²⁶

אפילו רק כדי להשיג את אותן "רצועות צרות" עליהן נסב הדיון עם הסורים בתקופת ברק, מן הראוי היה להשיב בחיוב לשאלה "האם יש לישראל תביעות טריטוריאליות נגד סוריה", ולהגיש לה טיעון רציני, מבוסס על עקרונות סוריים ואפילו על עקרונות הנשיא חאפז אסאד עצמו.²⁷ כו היא גם דעתו של דניס רוס, מי שהיה במשך תריסר שנים אדריכל תוכניות השלום האמריקאיות בין ישראל וסוריה, ובין ישראל והפלשתינים.²⁸

מקור השראה אפשרי להצעתו לעיל של ביילין לרבין ולפרס, יכולות להיות ההתבטאויות שונות של מנהיגי ארצות מערביות שהתיימרו להתבסס על החלטת מועצת הביטחון 242. התבטאות כזו נשמעה למשל מפי מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ, שאמר ב-31.5.1985: "זה זמן רב שעמדת ארה"ב היתה ונשארה שכאשר מדובר בהחלטה 242 על 'שטחים', הדבר מתייחס לכל השטחים, לרבות רמת הגולן. זו היתה עמדתנו. אמרנו זאת וחזרנו ואמרנו זאת פעמים רבות, והיא נשארת עמדתנו היום".²⁹ לנו ברור ש"זמן רב" בלשונו של מזכיר המדינה שולץ מתייחס לזמן שחלף מאז ה-1.9.1975, היום בו כתב הנשיא פורד את מכתבו הני"ל לרבין, כלומר, פחות מעשר שנים. אולם חמור יותר מזיכרונו המוגבל של מזכיר המדינה שולץ הוא הניסוח המדויק של החלטת מועצת הביטחון 242. החלטה זו איננה מתייחסת מפורשות לרמת-הגולן, וגם אם ננסה לייחס לה התייחסות כזו מכללא, אין לשכוח את מה שאותה החלטה קובעת מפורשות: נסיגת כוחות תהיה לא מכל השטחים, לא מהשטחים, אלא מ"שטחים" בלבד. יתרה מזו, הנסיגה תהא לגבולות "בטוחים ומוכרים".

²⁰ המכתב פורסם בחלקו בקובץ המסמכים ביחסי חוץ בהוצאת משרד החוץ, 1992.

²¹ Dennis Ross, p. 553.

²² Dennis Ross, p. 573.

²³ Dennis Ross, p. 575.

²⁴ Dennis Ross, pp. 113-114.

²⁵ Dennis Ross, p. 542.

²⁶ Dennis Ross, p. 524.

²⁷ Y. Meron, "The Expulsion of the Jews from the Arab Countries, the Palestinian Attitude towards It and their Claims", in: Malka H. Shulewitz (ed.), *The Forgotten Millions*, 1st ed. London and New York: Cassell 1999, pp. 83-125. 2nd ed. London and New York: Continuum 2000, pp. 83-125. 97. Y. Meron, "L'expulsion des Juifs des Pays arabes, l'attitude palestinienne vis-à-vis de cette expulsion et des réclamations qui s'ensuivent" in: S. Trigano (ed.), *Exclusion des Juifs des pays arabes Paris*: In Press Editions 2003 pp. 109-153, 129.

²⁸ Dennis Ross. The fundamentals of peacemaking continue to be lacking... Having never made any effort to prepare their publics for a peace that requires genuine acceptance of Israel (p.589).

²⁹ ב-1997 הביע קיסניג'ר דעה דומה: "לגבי אסאד המכשול היחיד [לשלום] הוא שיש לישראל שטח סוריי" (ג'רוסלס מוסט, בדומה 22.11.1997). למזכיר המדינה ג'ורג' שולץ ובדומה למזכיר המדינה בדימוס הנרי קינסיג'ר, נשיא צרפת פרנסואז מייטראן הצ' היר, בעת ביקור בסוריה: "עמדת ידועה היטב. אמרתי זאת וכי תבתי על כך שהגולן איננו שטח ישראלי אלא שטח סורי השייך לחוק לסוריה" (דיווח של תמר גולן, מעריב, 5.12.1984).

– תקבלו. לא תתנהגו יפה – לא תקבלו". גם אם נקבל דברים אלה "עם גרגיר של מלח", בכל זאת עולה מהם שהישראלים המוצגים בתקשורת כמומחים למו"מ עם ערבים נראים בעיני הערבי סופיאן אבו-זיידה כמתנשאים שאין להם שום מושג כיצד לפנות אל ערבי, ובוודאי לא כיצד לפנות אל לבו.

מהו מקור הוויתורים המפליגים בטרם עת?

ע זאת, האטימות לבדה איננה יכולה להסביר את הוויתור הגורף על רמת-הגולן, וזאת עוד בטרם החל מו"מ כלשהו. ייתכן שהמניע הוא מאמץ נואש מצד פוליטיקאים החשים כי הם עומדים לאבד את השלטון, ומקווים להינצל על-ידי הפגנת תושייה מרהיבה אשר, כך מקווים הם, תסנוור את הבוחרים ותניע אותם לתמוך בשלטונם הקורס. עד כמה היה המהלך כולו מופרך מיסודו וחסר כל סיכוי, הביע, בסופו של דבר, ד"ר יוסי ביילין עצמו באמרו: "אם העיקרון הוא ויתור על שטחים, השטח שבין הגבול הבינלאומי לגבול [כך!] ה-4 ביוני הוא שטח שסוריה כבשה בכוח. אין שום הצדקה לכך שרק אנחנו נוותר על שטחים שכבשנו".³⁵ ההיגיון בדברים אלה אינו מוטל בספק, אך יש להבינם קודם כל כאכזבה מרה מתגובת סוריה לויתור המרחיק לכת על כל רמת-הגולן, שאותו יזם לא אחר מאשר ביילין עצמו.

השטחיות והשיקולים הזרים אינם מוגבלים רק לחזית הסורית. ביילין הגיע להסכם עם סאיב עריקאת מהרשות הפלשתינית בדבר הקמת הבירה הפלשתינית באבו-דיס שממזרח לירושלים. קוראי הידיעה באמצעי התקשורת הצטערו אולי על הוויתור על אבו-דיס, שנמצאת במרחק 400 מטר בקו אווירי מהר-הבית ומצויים בה נכסים רבים שנרכשו על-ידי יהודים בתקופת המנדט ואף קודם לכן, אבל הם יכלו, לכאורה, להתנחם בכך שאם זהו המחיר עבור השלמה מצד הפלשתינים עם איחוד ירושלים בידי ישראל, אזי זהו מחיר נסבל. דא עקא, לא חלף זמן רב עד שיאסר ערפאת שב לסורו בחוזרו על סיסמתו "מדינה פלשתינית שבירתה ירושלים". משמע, שוב לא ידע ביילין מה הוא קונה תמורת הוויתור שוויתר, הפעם על אבו-דיס.³⁶

בערב ראש-השנה תשס"ג כתב ביילין: "נשב עם המחנה הפלשתיני הפרגמטי ונגיע להסכמות על הסכם קבע".³⁷ האם סאיב עריקאת איננו שייך ל"מחנה הפלשתיני הפרגמטי"? מדוע ירד ההסכם עמו בעניין אבו-דיס לטמיון? אין זאת אלא ש"המחנה הפלשתיני הפרגמטי" איננו חזות הכל. ביילין חייב להבהיר, אם הוא יכול, לעצמו ולנו, מהם העקרונות, הגישות והדעות המקובלים על הערבים הפלשתינים שביכולתם, לדעתו, לאשש שלום ביניהם לבין ישראל.

עוד מדברי ביילין בריאיון עם גידי וייץ:

"ברק רצה להשיג ב-15 חודשים שלום עם סוריה, יציאה מלבנון והסדר קבע עם הפלשתינים. בדעבד, אני יכול להגיד שלא היה לו מושג איך עושים את זה". ובאותו ריאיון נמסרה תגובת לשכתו של ברק לדברים

ניסוחים רחבים אלה יכולים לקלוט בקלות את תוכן מכתבו של פורד.

ל א זו אף זו: המכנה המשותף להצעת ביילין ולדברי שולץ הוא התעלמותם המוחלטת מהקו העקבי הננקט על-ידי סוריה זה זמן רב והמביע את שאיפתה ל"סוריה הגדולה" מאז 1947. בישראל ובארה"ב ישנם אנשים אחראיים שהעריכו בבהירות רבה את השלכות שאיפה זו לגבי הסכם שלום כלשהו. טלקוט וו. סילי, שגריר ארה"ב בסוריה בשנים 1978-1981 בחן את יחסי סוריה עם לבנון, ירדן ואפילו עיראק לאור שאיפה זו.³⁰ דניאל פייפס חשף את האמצעים שנקטו על-ידי סוריה בלבנון כדי לשוב ל"סוריה הגדולה" ואף הקדיש ספר שלם לשאיפה זו.³¹

האטימות כלפי רחשי-הלב והלוך המחשבה של הסורים, וכן כלפי תוכנם של המסמכים הבינלאומיים המתייחסים לנושא, עלולה להיראות מוזרה כשהיא מופיעה אצל מי שחושב עצמו כמומחה לעשיית שלום עם ערבים. לאמתו של דבר אין כאן שום דבר מוזר, שכן אטימות מאפיינת לא רק את ה"מומחה" הנ"ל, אלא אפילו את ראש ממשלתו, אהוד ברק.

בריאיון של העיתונאית טל בשן עם הסופר החוזר בשאלה דב אלבוים, אומר הסופר:

אהוד ברק הוא אולי איש מבריק, אבל אין לו שום זהות תרבותית. הוא הלך למשא ומתן על ירושלים בלי לקלוט שאין עניין רגיש יותר מזה מבחינתם של אנשים כאן... בגלל הזלזול המוחלט שלו בתרבות היהודית, לא קלט מה עומד מולו... אותו דבר עם המהפכה האזרחית. מה הקשקוש הזה? אתה חושב שכל המדינה זה שיינקין? ... הרי רוב החברה הישראלית הוא מסורת.³²

גם שר הביטחון בנימין בן-אליעזר, ראש מפלגת העבודה, סבר כי יוסי ביילין מביע "שנאה אנטישמית".³³ העיתונאי חיים ברעם³⁴ סבור כי "ביילין הוא אחד האשמים העיקריים בפריצתה של איתניפאדת אל-אקצה". אכן, גרוטאה פוליטית זו הותירה משפחות רבות בישראל בשכול ואסון על יקיריהן שנרצחו או נפצעו על-ידי הטרור הפלשתיני.

מעניינת ביותר ההערכה המובעת על-ידי פלשתינים כלפי הדרך בה ניהלו עמם את המו"מ לשלום. סופיאן אבו-זיידה, מהמשמרת הצעירה של פת"ח ברצועת עזה, שגם היה ממונה על הדסק הישראלי ברשות הפלשתינית, הופיע בכנס "להערכת המשא ומתן הישראלי-פלסטיני בשנים 1993-2001" שהתקיים ב-1.3.2004 באולם הסנט של האוניברסיטה העברית על הר הצופים בירושלים. הכנס התנהל באנגלית וסופיאן אבו-זיידה הצהיר בו כי Oslo was bad. על הסיבות לדעתו זו מסר אבו-זיידה, בין היתר, כי "במהלך המו"מ כולו התייחסו לפלשתינים לא כאל שווים. לא דיברו עמם בגובה העיניים אלא מתוך השפלה. כל ויתור שישראל ויתרה הוצג כתרומה לבניית אמון וכפרס על התנהגות טובה מצד הפלשתינים. היחס אל הנושאים והנותנים הפלשתינים היה כיחס אל אסירים: תתנהגו יפה

The Syrian – W.Seelye,³⁰ Perspective on the Peace American Arab Affairs, Summer 1986 No. 17, pp. 55-61.

Daniel Pipes,³¹ "Damascus and the Claim to Lebanon" in: *Orobia*, Winter 1987 pp. 663-681. Id., "Greater Syria: The History of an Ambition" (New York and Oxford, Oxford University Press, 1990).

מעריב, סוף שבוע,³² 23.2.2001.

הארץ, 8.3.2002.³³

כל העיר, ירושלים,³⁴ 16.4.2004, "מפא"י מאז ולעולם", עמ' 39.

מעריב, 30.8.1999.³⁵

מוסף הארץ, 6.9.2002.³⁶

מוסף הארץ, שם.³⁷

אלה: "תרומת ברק לניסיון להשיג שלום אינה נתונה לערעור. לצערנו, במהלך ניסיונות אלו נחשף ערפאת כמנהיג טרור שלא השתנה, המנסה להכתיב לישראל כניעה מדינית דרך פיגועי טרור והתאבדות. מוזר שביילין אינו מבחין באמת הפשוטה והכואבת הזו".³⁸

בריאיין לארי שביט³⁹ הרחיב אהוד ברק:

כמה מחברינו בשמאל הישראלי... השקיעו כמוני הרבה מאוד זמן בדבר שאיננו, במשאלה שלא התממשה. והם עומדים מול שוקת אידיאולוגית שבורה, מול מציאות שונה לחלוטין מהנחות היסוד שהניחו. ... אני אומר שהשמאל לא יוכל לחזור להנהגת המדינה לפני שיעמוד לפני הציבור ויסתכל בעיניים בלי למצמץ ובלי לגמגם ויאמר את האמת: שערפאת אינו מכיר בזכויותינו הבסיסיות ושהתנועה הפלשתינית במצבה היום מנסה לקעקע את מדינת ישראל ולא להגיע איתה להסכם. מי שלא מסוגל לראות את האמת הזאת ולומר אותה בקול צלול, לא יכול לבקש את הסמכות להנהיג ולהוביל את העם... היה לי ברור שאין שום סיכוי להשיג הסדר בטאבה... אבל לי היה חשוב שאנשים כמו יוסי שריד ויוסי ביילין, שלא היו בקמפ-דייוויד, יראו במו עיניהם את מה ששלמה בן-עמי ואני ראינו בעיניים שלנו בקמפ-דייוויד.

ארי שביט: מה ראיתם?

ברק: שברמה הכי עמוקה, ערפאת לא מקבל את זכותה המוסרית והמשפטית של מדינת ישראל

להתקיים כמדינה יהודית... האובססיה של ערפאת היא... להרוס את מדינת ישראל.

ארי שביט: שריד וביילין אכן ראו זאת בטאבה?

ברק: יוסי שריד ראה. לעומת זאת ביילין מעורב כל כך עמוק עד שהוא מתקשה להבחין בדבר הברור הזה. ארי שביט: ידעת על מסמך טאבה של יוסי ביילין בעניין עקרון השיבה ואימוץ החלטה 194?

ברק: ביילין אמר משהו על כך שהוא רוצה להעלות רעיון פרטי שלו. אבל ביילין יודע ממני שאין כל עמדה ישראלית כזאת. שלמעשה עמדתנו הפוכה... העמדה של ביילין לא רלוונטית עוד למציאות הישראלית.

לסיכום

אין קיצורי-דרך לשלום עם סוריה. מדינת ישראל חייבת למצוא דרך להגן על האינטרסים שלה מבלי להתעלם מעקרון "סוריה הגדולה", שהוא כה יקר ללבם של הסורים. אשר לסבלנות הדרושה להשגת שלום בדרך זו, כבר לימדנו חז"ל:

ר' חייא בר-אבא ור' שמעון בן-חלפתא היו מהלכין בקרצתא [עם שחר] בקרבת בקעת הארבל. ראו איילת השחר שבקע אורה לעלות. אמר לו ר' חייא: כך היא גאולתן של ישראל. באה קמעא קמעא, ואחר כך היא מנפצת ובאה, ואחר כך פרה ורבה, ואחר כך משתבחת והולכת... (מדרש תהילים, שוחר טוב, כ"ב, 13). ■

³⁸ כל העיר, ירושלים, 14.6.2002.

³⁹ מוסף הארץ, 6.9.2002 עמ' 20-30.